

Centre d'Estudis Demogràfics

**L'ESTUDI SOCIODEMOGRÀFIC DE LA
INACTIVITAT LABORAL FEMENINA,
A ESPANYA, EN FUNCIÓ DE L'ORIGEN**

Pau MIRET-GAMUNDI
Elena VIDAL-COSO

350

*PAPERS
DE
DEMOGRAFIA*

2009

Centre d'Estudis Demogràfics

**L'ESTUDI SOCIODEMOGRÀFIC DE LA
INACTIVITAT LABORAL FEMENINA,
A ESPANYA, EN FUNCIO DE L'ORIGEN**

Pau MIRET-GAMUNDI
Elena VIDAL-COSO

350

*Comunicació presentada en el V Congrés Català de Sociologia.
Immigració i Societat Catalana. Universitat Autònoma de Barcelona,
17 i 18 d'abril de 2009.*

Centre d'Estudis Demogràfics

2009

Resum.- *L'estudi sociodemogràfic de la inactivitat laboral femenina a Espanya en funció de l'origen.*

A partir de les dades de l'Enquesta de Població Activa de 1999-2008 s'analitzen les diferències en la participació laboral entre les dones nascudes a Espanya i les nascudes a l'estranger, considerant l'estreta relació entre el treball productiu i el reproductiu. La hipòtesis de partida és que, en un mercat laboral segmentat per sexe i origen, les característiques individuals (edat, nivell educatiu), familiars (la convivència en parella, els fills dependents, la situació ocupacional de la parella) i, pel cas de les dones immigrades, la seva història migratòria (anys residint a Espanya, ser o no el membre de la parella que emprèn el projecte migratori), influiran en l'activitat de manera diferenciada en funció del col·lectiu d'origen. Si entre les dones nascudes a Espanya els factors amb més influència en la participació laboral són l'edat o generació i el nivell educatiu, entre les dones immigrades les característiques familiars i migratòries tindran major poder explicatiu, observant-se destacables diferències entre els diferents grups de dones nascudes a l'estranger. Si les africanes destaquen per una participació laboral molt baixa, molt influenciada per les seves característiques familiars i per l'antiguitat de la seva residència a Espanya, les llatinoamericanes i les dones de l'Europa no comunitària presenten unes taxes d'activitat que superen, a totes les edats i nivells educatius, a les nascudes a Espanya.

Paraules clau.- Activitat, Dona, Conciliació familiar, Segmentació laboral, Projecte migratori.

Resumen.- *El estudio sociodemográfico de la inactividad laboral femenina en España en función del origen.*

A través de los datos de la Encuesta de Población Activa de 1999-2008 se analizan las diferencias en la participación laboral entre las mujeres nacidas en España y las nacidas en el extranjero, considerando la estrecha relación entre el trabajo productivo y el reproductivo. La hipótesis de partida es que, en un mercado laboral segmentado por sexo y origen, las características individuales (edad, nivel educativo), familiares (la convivencia en pareja, los hijos dependientes, la situación ocupacional de la pareja) y, para el caso de las mujeres inmigradas, su historia migratoria (años residiendo en España, ser o no el miembro de la pareja que emprende el proyecto migratorio), influirán en la actividad de forma diferenciada según sea el colectivo de origen. Si entre las mujeres nacidas en España los factores con más influencia en la participación laboral son la edad o generación y el nivel educativo, entre las mujeres inmigradas, las características familiares y migratorias van a tener mayor poder explicativo, observándose destacables diferencias entre los diversos grupos de mujeres nacidas en el extranjero. Mientras las africanas destacan por una participación laboral muy baja, muy influenciada por sus características familiares y por la antigüedad de su residencia en España, las latinoamericanas y las mujeres de la Europa no comunitaria presentan unas tasas de actividad que superan, en todas las edades y niveles educativos, a las de las nacidas en España.

Palabras clave.- Actividad, Mujer, Conciliación familiar, Segmentación laboral, Proyecto migratorio.

Abstract.- *Sociodemographic analysis of the female labour inactivity in Spain by birthplace.*

Using data from the Labour Force Survey (1999-2008) this paper analyzes the existing differences between the labour participation trends of native and immigrant women, considering the strong relationship between productive and reproductive work. The hypothesis is that, in a labour market that is segmented by gender and migrant origin, individual characteristics (age, educational attainment), family characteristics (partnership, dependent children and partner's occupational status) and, specifically for immigrant women, the migratory strategy (who is the pioneer of the family migration, years from migrations) influence the female participation rates differently in accordance with the region of origin. Whilst the activity of native women is clearly explained by age and educational level, participation patterns of immigrant women are more determined by their family characteristics and their migratory histories. Moreover, results indicate a diverse range of immigrant participation patterns based on a women's region of birth. African women have a weak labour participation very influenced by their family characteristics and by the length of the settlement from migration. Conversely, Latin American and non-EU women present higher participation rates than native women at all active age groups, independently of their educational attainment.

Key words.- Activity, Gender, Conciliatory Strategies, Labour Segmentation, Migratory Experience.

ÍNDIX

1.- Introducció	1
2.- La relació entre treball productiu i reproductiu en les dones a Espanya segons l'origen	2
3.- Hipòtesis de treball en relació a la participació laboral femenina segons l'origen	6
4.- La base de dades emprada i la metodologia seguida	9
5.- L'evolució de l'activitat femenina a Espanya	11
6.- Els motius de no buscar feina per les dones segons edat i origen	13
7.- Resultats dels models multivariats: factors sociodemogràfics i de la història migratòria que afecten la inactivitat femenina segons la regió d'origen	17
8.- La inactivitat per a les dones entre 20 i 49 anys, vivint o no en parella	18
9.- La inactivitat per a les dones que viuen en parella entre 20 i 49 anys	23
10.- Conclusions	27
Referències bibliogràfiques	31

ÍNDIX DE GRÀFICS

1.- Les taxes d'activitat femenines per edat i regió de naixement	12
2.- Motius per no buscar feina segons edat i origen de la dona	14
3.- Percentatge de dones fora del mercat de treball per cuidar familiars o altres responsabilitats familiars sobre la població total, segons l'edat i l'origen de la dona (2005-2008)	16

ÍNDIX DE TAULES

1.- Característiques associades a la inactivitat segons origen (paràmetres estimats dels models de regressió logística). Totes les dones de 20-49 anys	19
2a.- Característiques associades a la inactivitat segons origen (paràmetres estimats dels models de regressió logística). Dones vivint en parella 20-49 anys (1a part) ...	25
2b.- Característiques associades a la inactivitat segons origen (paràmetres estimats dels models de regressió logística). Dones vivint en parella 20-49 anys (2a part) ...	26

L'ESTUDI SOCIODEMOGRÀFIC DE LA INACTIVITAT LABORAL FEMENINA, A ESPANYA, EN FUNCIÓ DE L'ORIGEN¹

Pau MIRET-GAMUNDI

pmiret@ced.uab.es

Elena VIDAL-COSO

evidal@ced.uab.es

1.- Introducció

L'objectiu principal d'aquesta investigació és estudiar la inactivitat femenina a partir de diversos factors sociodemogràfics i en funció de l'origen. Al llarg del treball es vol evitar la imatge de la dona immigrada dependent del seu marit i inactiva. S'entén que les dones immigrades a Espanya són un col·lectiu divers, tant pel que fa a les seves característiques sociodemogràfiques, com al seu projecte migratori. No obstant, tot i que és cert que la immigració femenina a Espanya té una finalitat eminentment econòmica i laboral, resposta a una demanda específica de treball que tradicionalment s'alimenta de mà d'obra femenina (Sassen, 1984 i Parella, 2003), també ho és que la participació laboral femenina en alguns grups se situa molt per sota de la mitjana i segueix pautes per edat diferents a la general. Per tant, la finalitat de la investigació és descobrir quines són les característiques sociodemogràfiques relacionades amb la no activitat femenina quan es comparen les dones immigrades i les dones no immigrades a Espanya, i quins factors es poden considerar determinants en cada cas.

Les dades utilitzades són les corresponents a l'Enquesta de Població Activa (EPA) per al període de 10 anys comprès entre 1999 i 2008. La primera part de l'anàlisi se centra en la descripció, tant de les taxes d'activitat com dels motius de no buscar feina, segons l'edat i

¹ L'estudi s'emmarca dins el projecte de recerca finançat pel Ministerio de Educación y Ciencia, *Juventud, género e inmigración ante la inserción en el mercado laboral en España ¿Substitución o complementariedad? ¿Efecto edad o efecto cohorte?* (Ref. SEJ2007-67569).

l'origen del col·lectiu de dones. Posteriorment, en la part central de l'anàlisi es desenvolupen diversos models multivariables per tal de destriar els efectes que tenen els factors sociodemogràfics i la història migratòria en el fet de ser inactiva, tant per al total de dones entre 20 i 49 anys, com entre aquelles que conviuen en parella. Per aquestes últimes, la relació amb l'activitat del marit es considera un factor explicatiu, de la mateixa manera que la identificació del membre de la parella que inicia el projecte migratori. Concretament, s'analitzarà un total de 350.006 dones nascudes a Espanya i 16.450 nascudes a l'estranger, que es divideixen entre les nascudes a Àfrica, les nascudes a Llatinoamèrica, les nascudes a la UE-25 i les nascudes a la Resta d'Europa. No s'inclouen en l'anàlisi aquelles dones nascudes a l'Àsia o a l'Amèrica del Nord i l'Oceania, per tal d'evitar els problemes de significació estadística, al ser els col·lectius menys nombrosos.

La hipòtesi de partida és que les característiques personals (edat, nivell educatiu), familiars (viure o no en parella, tenir fills dependents, la situació laboral del marit) i, en el cas de les dones immigrades, la història migratòria (anys residint a Espanya, ser o no el membre de la parella que emprèn el projecte migratori), influiran de manera diferent en la probabilitat de no participar en el mercat de treball en funció de l'origen. Si en les dones nascudes a Espanya el factors més influents alhora d'explicar la seva participació laboral és l'edat o la generació i el seu nivell educatiu, en les dones estrangeres les característiques familiars i la història migratòria tindran més poder explicatiu, tot i que s'observaran diferències destacables entre els diversos col·lectius de dones nascudes a l'estranger.

2.- La relació entre treball productiu i reproductiu en les dones a Espanya segons l'origen

No es pot negar el salt qualitatiu i quantitatiu experimentat en la participació laboral de les dones espanyoles durant els darrers trenta anys. Aquest increment sostingut de les taxes d'activitat femenines s'ha interpretat com un efecte de la modernització de les societats desenvolupades, que porta a les dones cap a la seva autonomia i independència personal (Torns i altres, 2007). Autors com Garrido (1993) o Solé (1994) identifiquen el canvi experimentat en relació a la dona espanyola com un dels més importants ocorreguts a partir de l'arribada de la democràcia. Els canvis demogràfics com la disminució i el retard de la fecunditat, l'expansió del sector públic, la salarització, la reconversió industrial i

l'expansió de l'educació entre les joves generacions, han donant lloc a una massiva i ràpida incorporació de les dones joves al treball productiu que, en comparació a altres països europeus, s'ha produït de forma molt més tardana però en un període relativament curt. A més, aquesta situació de massiva incorporació laboral de les dones a Espanya ha facilitat la polarització de les pautes de participació laboral femenina. D'una banda ha permès el sorgiment d'una nova generació de dones altament qualificades i professionals. De l'altra, la necessitat creixent de mà d'obra de treball femenina poc qualificada, en moltes ocasions destinada a suplir aquelles tasques pròpies de l'àmbit domèstic que les primeres no poden o no volen continuar exercint. I és aquí on es troba gran part de l'explicació de l'arribada dels recents i massius fluxos migratoris femenins, ja que aquests responen a aquesta demanda de treball femení poc qualificat.

El concepte de treball que s'ha imposat a les nostres societats contemporànies està lligat al salari o al mercat de treball i, tal com indiquen Torns i altres (2007), nega o amaga la realitat de la relació de les dones amb el treball i provoca el no-reconeixement social i econòmic del treball que sempre han exercit les dones: el treball domèstic-familiar. Diversos estudis apareguts a partir dels anys seixanta, des de la perspectiva de gènere (Borderías et al., 1994), reivindiquen un concepte de treball més ampli, que inclogui no sols les activitats orientades a la producció de bens i serveis en el mercat, sinó totes aquelles orientades a la reproducció biològica, social i ideològica de la força de treball (Torns i Carrasquer, 1987 i 1999). Tot i que en aquesta investigació ens centrarem en la relació de les dones amb l'activitat dintre del mercat de treball, no perdem de vista aquesta visió amplia del treball. Evidentment, per entendre la participació de les dones en el treball productiu s'ha de conèixer el grau de participació d'aquestes dones en el treball reproductiu o domèstic-familiar, la centralitat que un tipus o altre de treball ocupa en el seu rol de gènere, així com les dificultats amb que es topen per tal de compaginar-los.

Tal com indiquen Parella i Samper (2007), la dificultat de conciliar l'àmbit familiar i laboral és comú per a la majoria de dones amb càrregues familiars que participen al mercat de treball. No obstant, els recursos amb que compten les dones per fer front a aquesta dificultat són diferents entre els diversos col·lectius de dones i, per tant, també ho són les estratègies de conciliació. Així, les autores afirmen que les dones d'origen migrant comparteixen amb les dones nascudes a Espanya aquesta dificultat en un context social i econòmic centrat en la producció i amb un Estat de Benestar amb greus deficiències en

l'oferta de serveis i recursos per facilitar aquesta conciliació. Les estratègies per fer-hi front, no obstant, diferiran segons l'origen social i la posició dintre de l'estructura social.

Així, la participació en el mercat de treball no és fruit únicament d'una determinada ideologia de gènere, o de la centralitat que el treball remunerat tingui per a les dones, sinó també s'ha d'entendre com a una estratègia de supervivència del grup familiar, que dependrà de diversos factors. D'una banda, tal com indiquen les autores abans esmentades, la decisió de participar en el mercat de treball s'explica, en bona part, per l'estructura d'oportunitats laborals a la que opten els diversos col·lectius de treballadores. D'aquesta manera, en comparació a les treballadores autòctones, les dones immigrades, independentment del seu nivell educatiu i la seva experiència professional, veuen restringides les seves oportunitats laborals a les posicions més baixes de l'escala ocupacional, aquells treballs poc qualificats, mal pagats, inestables i marcadament feminitzats. Evidentment, les oportunitats laborals que es troben unes i altres tindran un pes important a l'hora de sospesar si els compensa o no treballar. D'altra banda, els factors familiars i de l'àmbit domèstic també jugaran un paper central per tal de decidir-se a participar o no en el mercat de treball. Treballar no comporta els mateixos sacrificis per aquelles dones que viuen soles, o en parella sense fills, que per aquelles que tenen fills o familiars dependents, amb unes obligacions domèstiques més voluminoses i imperioses. D'altra banda s'han de considerar també aquelles estratègies migratòries que es basen en una estricta divisió del treball en relació al gènere, en les que la reproducció domèstica per les dones és considerada gairebé normativa.

També en són determinants les opcions externes de les que es disposa per fer front a aquestes obligacions familiar que, una vegada més, variaran en funció de la posició que s'ocupa en l'estructura social. En el cas Espanyol, l'escassetat de recursos públics que ofereix l'Estat de benestar no és de gran ajuda per compaginar feina i família, augmentant, en molts casos, la polarització entre les mares treballadores i les seves famílies, segons sigui el nivell adquisitiu. Així, les dones treballadores amb un poder econòmic mitjà o alt tindran més opcions per satisfer les necessitats familiars si externalitzen part del treball domèstic en el mercat de serveis d'atenció privats. Així mateix, moltes mares treballadores autòctones, que no poden permetre's econòmicament la contractació d'aquests serveis privats, tindrien dificultats de mantenir la seva feina en absència del recurs de les xarxes familiars, en especial de l'ajuda de les seves mares o sogres a l'hora d'atendre els seus fills. Les mares immigrades estan en clara posició de desavantatge en front de les espanyoles en

la disposició d'aquests dos recursos. Ja sigui perquè els seu nivell adquisitiu és generalment més baix, o bé perquè no compten, de la mateixa manera en que ho fan les autòctones, amb les xarxes familiars intergeneracionals formades per altres membres femenins, les dones immigrades tenen moltes més dificultats per tal de compaginar la participació laboral amb les responsabilitats familiars. En el cas que visquin en parella i que aquesta treballi, molts cops l'estratègia és deixar de treballar o bé fer-ho de manera menys intensa. Els baixos salaris que reben del treball, i la poca satisfacció que els comporta les feines poc qualificades a les que tenen opció, no els compensa pagar els serveis privats d'atenció a la infància. En aquests casos, de treballar, l'única opció que els quedaria seria deixar els nens sols a casa o bé sota la vigilància d'amigues o veïnes.

A més a més, quan l'atenció se centra en les dones immigrades que viuen a Espanya, no es pot entendre la seva presència en l'esfera productiva, ni els fluxos migratoris en si mateixos, sense tenir molt present les estructures patriarcals i les jerarquies de poder que es donen dintre de la unitat domèstica. Així, com indica Oso (1998), la migració comporta, en moltes ocasions, el transvasament de les estructures patriarcals del país d'origen al d'acolliment. El tipus de flux migratori familiar respon, en si mateix, a un tipus determinat de relacions de gènere i tindrà una influència decisiva en el posicionament de la dona immigrada en la societat de rebuda. Les estratègies migratòries masculinitzades o feminitzades determinaran tant el procés migratori com la població resultant, al seu torn marcada per significatius desequilibris per sexe, en una o una altra nacionalitat, que produiran formes diverses d'assentament en el territori o en l'articulació de les xarxes de recolzament social (Pascual de Sans, 2007). Quan l'home és el pioner de la migració familiar i la dona migra per reagrupament familiar, el cas majoritari entre el col·lectiu marroquí, es tendeixen a reproduir les relacions intrafamiliars del país d'origen. La dona reagrupada, acabada d'arribar, és legal i econòmicament dependent del seu marit i acostuma a quedar-se en l'àmbit domèstic realitzant les tasques de la llar. En canvi, quan la migració és conjunta amb la parella, la tendència també és la reproducció dels valors socials d'origen, però la dependència respecte al sexe masculí és menor i la inserció al mercat de treball és més ràpida. Finalment, en el cas que la dona sigui la pionera de la cadena migratòria, el cas majoritari del col·lectiu llatinoamericà, és el marit el que serà dependent, al començament, en tant que reagrupat. Aquesta situació suposa per a la dona una major capacitat de decisió i una major autonomia econòmica.

Finalment, l'antiguitat de residència en el país d'acolliment, que es tradueix en un augment en el capital social, també és un factor a tenir en compte en el cas de les dones immigrades. Quan acaben d'arribar, ja sigui per la seva condició legal com a reagrupada o bé a conseqüència del seu desconeixement de la llengua, del mercat de treball o de les oportunitats de treball, les dones immigrades no poden competir laboralment en igualtat de condicions amb la població autòctona o amb aquells altres col·lectius d'immigrants amb més anys de residència al país (Wheatley, 2001). No obstant, a mesura que la seva estança s'allarga, s'espera que el seu comportament laboral tendeixi a assimilar-se al de la població nativa (Chiswick, 1978).

3.- Hipòtesis de treball en relació a la participació laboral femenina segons l'origen

Com s'ha indicat en l'apartat anterior, la ràpida i massiva incorporació de les dones espanyoles a l'esfera del treball productiu, experimentada durant els darrers trenta anys, s'ha interpretat com un signe de la modernització del país, d'ençà de la transició democràtica, així com de la creixent voluntat d'autonomia i independència personal, per part de les dones espanyoles de les joves generacions. No obstant, tot i la importància d'aquest canvi, la dificultat de conciliar la família i la feina continua present per a la majoria de dones amb càrregues familiars que participen al mercat de treball. Les dones autòctones comparteixen aquesta dificultat amb les arribades de fora. No són comuns, però, els recursos amb que compten unes i altres per fer front a aquesta problemàtica i tampoc ho són les estratègies de conciliació que adopten. La decisió de participar o no al mercat de treball n'és una de les més importants, en un context amb una greu escassetat de recursos públics dirigits a facilitar aquesta conciliació.

En aquesta comunicació volem estudiar com diferents característiques sociodemogràfiques afecten a la inactivitat laboral de les dones de diversos orígens. Les hipòtesis de treball es poden dividir en tres grups: 1) les que tenen a veure amb les característiques personals; 2) les que tenen a veure amb les característiques familiars; i 3), en el cas de les dones immigrades, les que tenen a veure amb les característiques de la història migratòria.

1) Hipòtesi relacionada amb les característiques personals:

- *La inactivitat de les dones nascudes a Espanya segueix una clara pauta d'edat, que no s'observa entre els diversos col·lectius de dones immigrades, i que en bona part s'explica per l'expansió de l'educació post-obligatòria entre les joves generacions a Espanya. A diferència del que passa a les novingudes, en el cas de les dones espanyoles, un cop es controla pel nivell educatiu, l'edat perd força com a variable explicativa de la inactivitat.*

Autors com Solsona (1991), Garrido (1993), Solé (1994) o Maruani (2002) senyalen la importància de la massificació de l'educació secundària i universitària entre les joves generacions i el paper central que aquesta té a l'hora d'explicar l'augment de les taxes d'activitat femenina. Adverteixen, a més a més, que si bé és cert que les titulades superiors s'insereixen en el mercat laboral de manera similar a la masculina, la situació d'aquelles amb un nivell educatiu elemental no ha canviat tant. Els baixos salaris d'aquestes últimes i les escasses probabilitats de promoció, fan que el cost d'oportunitat de la seva feina fora de la llar sigui més elevat. Això provoca que algunes abandonin el treball formal, ja que no els hi surt a compte, i es dediquin en exclusiu a la família. Altres no tenen més remei que continuar treballant dintre i fora de llar. En canvi, les dones amb major nivell educatiu acostumen a estar en millors ocupacions, amb majors salaris i possibilitats de promoció. Per tant tenen més mitjans econòmics per fer compatible la seva professió amb la família, a través de la contractació de terceres persones o d'institucions per la realització de les tasques domèstiques. El que ha canviat de forma decisiva entre les dones espanyoles ha estat la disminució progressiva entre les noves generacions d'aquelles que tenen un nivell educatiu més baix.

La naturalesa segmentada del mercat de treball femení i l'estructura de les oportunitats laborals a que tenen opció la majoria de dones immigrades, que es limita a aquells treballs altament feminitzats, menys qualificats, a la base de l'escala ocupacional, té com a resultat que el nivell educatiu assolit perdi importància a l'hora d'explicar la seva major o menor propensió al treball productiu i, per tant, que les pautes d'edat siguin menys clares per aquestes dones.

2) Hipòtesis relacionades amb les característiques familiars:

- *El fet de conviure en parella, així com la presència de fills dependents a la llar, tindran un efecte més determinant a l'hora d'explicar la inactivitat en les dones immigrades que en les espanyoles.*

Tal com s'ha indicat en l'anterior apartat, si bé és cert que les dificultats de conciliació entre l'àmbit familiar i el laboral són comunes per a la majoria de dones amb càrregues familiars, siguin nascudes a Espanya o immigrades, els recursos amb que compten unes i altres per fer front a aquesta dificultat són diferents i, per tant, també ho són les estratègies de conciliació. Així, amb un Estat del benestar clarament deficitari a l'hora d'oferir serveis d'atenció a la infància o a altres persones dependents, les dones immigrades tindran moltes més dificultats per mantenir el seu lloc de feina, especialment si considerem que elles no compten amb l'ajuda de la xarxa familiar. Així mateix, la poca qualificació, la precarietat i els baixos salaris de les feines a les que poden optar ajuda a aquestes dones a decantar la balança per quedar-se a casa com a estratègia de conciliació familiar.

- *La relació amb l'activitat de no ocupació del marit, així com el context actual de crisi econòmica disminuirà més clarament la propensió a la inactivitat de les dones immigrades que la de les espanyoles.*

La major propensió a no treballar també s'explicaria per aquelles dones el marit de les quals està ocupat, seguint el tradicional esquema de divisió de rols de gènere, on l'home és l'únic breadwinner, i la dona la principal responsable de satisfer les necessitats reproductives dintre de la llar. Aquest model el segueixen, en especial, aquells col·lectius de dones on l'estructura patriarcal i la ideologia de gènere són de naturalesa més tradicional, o en aquelles on l'activitat econòmica de la dona en el país d'origen no s'adequa a les característiques del mercat en el lloc de destinació. No obstant, tal com assenyala Oso (1998), en situacions de crisi econòmica com l'actual, amb una creixent dificultat per part dels marits de trobar feina, es pot alterar la situació inicial d'inactivitat femenina, de manera que la dona pugui arribar a assumir cada cop més responsabilitats econòmiques dintre de la llar. Donats els insuficients recursos de xarxa familiars i econòmics entre la població immigrada, aquesta situació seria més evident per aquesta.

3) Hipòtesis relacionades amb la història migratòria:

- *Entre les dones immigrades, la probabilitat d'estar apartada del mercat de treball disminueix a mesura que augmenta el temps transcorregut des de l'arribada.*

Aquesta hipòtesi es refereix a l'efecte que té el temps de residència en el país d'acolliment, que ja hem explicat en l'apartat anterior. El coneixement del funcionament del mercat de treball d'acolliment, l'establiment de les xarxes socials o el canvi de condició legal, entre

altres, són aspectes que milloren en paral·lel al temps transcorregut des de l'arribada, i que augmentaran la capacitat de maniobra de la dona immigrada en relació al treball productiu.

- *Donada que l'activitat de la dona és un factor de selecció per a la migració, la propensió a la inactivitat és menor en les dones pioneres de la migració familiar, augmentant entre aquelles que arriben conjuntament amb el marit, entre les casades amb espanyols i, especialment, entre les reagrupades.*

Aquesta hipòtesis relaciona el tipus de flux migratori familiar a un tipus determinat de relacions de gènere (Martín Díaz, 2008), a la condició legal i al posicionament de la dona immigrada en la societat i en el mercat de treball d'acolliment.

Som conscients que en la nostra investigació queden fora de l'anàlisi factors explicatius importants a l'hora d'entendre la major incidència de la inactivitat entre els diversos col·lectius de dones, com són: la condició de residència legal de les dones immigrades; el recurs a la xarxa de solidaritat familiar, en especial dels membres femenins de la família; la diferent estructura d'oportunitats laborals a la que opten; o l'efecte de les estructures patriarcals i de les ideologies de gènere imperants en cada col·lectiu de dones. La naturalesa de les dades de l'EPA, dissenyada per estudiar la relació amb l'activitat del conjunt de la societat espanyola i no per copsar les peculiaritats pròpies de la població nouvinguda, no ens ho ha permet. Així mateix, els problemes de representativitat a l'hora d'estudiar els diversos col·lectius d'immigrants, propis de les dades de naturalesa mostral, han dificultat en alguns aspectes entrar en el detall de les situacions possibles. No obstant, a favor de les dades usades, s'ha d'apuntar la seva qualitat per l'anàlisi de l'activitat econòmica, el seu volum mostral i la possibilitat d'estudiar l'evolució temporal fins les dades més recents en el moment d'escriure aquestes línies, les corresponents al segon trimestre de 2008.

4.- La base de dades emprada i la metodologia seguida

Per a la present anàlisi sociodemogràfica de la inactivitat laboral femenina a Espanya en funció de l'origen, hem usat les dades del segon trimestre de l'Enquesta de Població Activa (EPA) per al període 1999-2008. L'EPA és una enquesta que entrevista cada trimestre a unes 200.000 persones en 65.000 llars, dissenyada per a ser representativa de la població

en edat de treballar a Espanya. La vàlua d'aquesta enquesta per l'estudi del mercat de treball es troba en la riquesa de la informació que ofereix sobre estructures desagregades de la població. No disposem en cap altra font estadística d'un ampli ventall de variables com el de l'EPA, que inclou informació, entre d'altres, sobre l'edat, el sexe, la nacionalitat, el lloc de naixement, l'ocupació, l'activitat, la cerca de feina i la història ocupacional i laboral (Amuedo, 2000). No obstant, en relació als objectius de la nostra anàlisi, és important destacar que l'EPA és modificada al 2005, adoptant una nova base poblacional derivada del Cens del 2001 i de les successives actualitzacions del Padró Continu per tal que la mostra estigui més d'acord amb l'estructura d'edat i sexe i amb els totals de població per nacionalitat i lloc de naixement reals (García, 2005). A més, s'ha aplicat de forma retrospectiva el reajustament dels nous factors d'elevació a les dades mostrals anteriors al 2005.

En aquesta investigació només s'inclou la població femenina, dividida segons el lloc de naixement². En l'anàlisi es prenen com a referència aquelles dones autòctones, en molts aspectes complementàries amb les nascudes a l'estranger en quant a la seva participació al mercat de treball, encara que també s'emfatitzaran les diferències existents entre els diversos col·lectius de dones immigrades. Aquestes són agrupades per regió d'origen: les nascudes a Àfrica, les nascudes a Llatinoamèrica, les nascudes a la UE-25 i les nascudes a la Resta d'Europa. No s'inclouen en l'anàlisi aquelles dones nascudes a l'Àsia o a l'Amèrica del Nord i l'Oceania, per tal d'evitar els problemes de significació estadística, al ser els col·lectius menys nombrosos.

La primera part de l'anàlisi se centra en la descripció, segons l'origen, de les taxes d'activitat femenina, com dels motius de no buscar feina d'aquelles dones inactives o desocupades que manifesten en l'enquesta que no estan buscant feina. Posteriorment, en la part central de l'anàlisi es desenvolupen diversos models multivariables a partir de la tècnica de regressió logística, per tal de destriar els efectes que tenen els factors sociodemogràfics i la història migratòria en el fet de ser inactiva. En primer lloc els models inclouran el total de dones entre 20 i 49 anys. En segon lloc, es repeteixen de nou els models incloent només aquelles que conviuen en parella, el que ens permet incloure com variables explicatives, aquelles amb informació referent al cònjuge. Concretament, s'analitzarà un total de 350.006 dones nascudes a Espanya i 16.450 nascudes a l'estranger.

² S'ha decidit usar la variable lloc de naixement en lloc de la nacionalitat, donat que aquesta no inclou aquella població immigrada que ha obtingut la nacionalitat espanyola, entre la qual hi ha moltes llatinoamericanes.

S'ha fet servir el mètode estadístic de la regressió logística ja que ens permet relacionar diverses variables independents o explicatives, amb les qual volem explicar la variable dependent o, en aquest cas, la inactivitat laboral. La intenció d'aquesta aproximació és identificar la manera com aquelles variables individuals, de la família i de la història migratòria es relacionen i influeixen amb la no-participació en el mercat de treball. La utilització d'aquesta metodologia es justifica per la possibilitat d'analitzar de manera conjunta les variables explicatives seleccionades, posant-les en relació amb la inactivitat. Així, podem conèixer si la no participació es relaciona i amb quin grau amb els nivells educatius, o amb el fet de viure o no en parella, per exemple, un cop han estat aïllats els efectes de la resta de variables incloses en el model que també poden intervenir en la inactivitat.

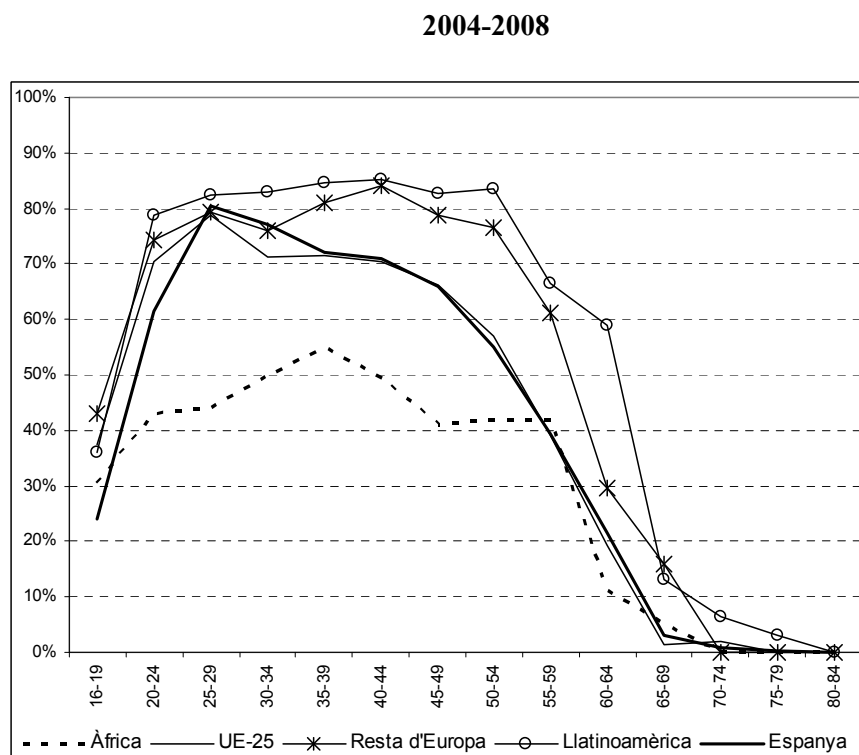
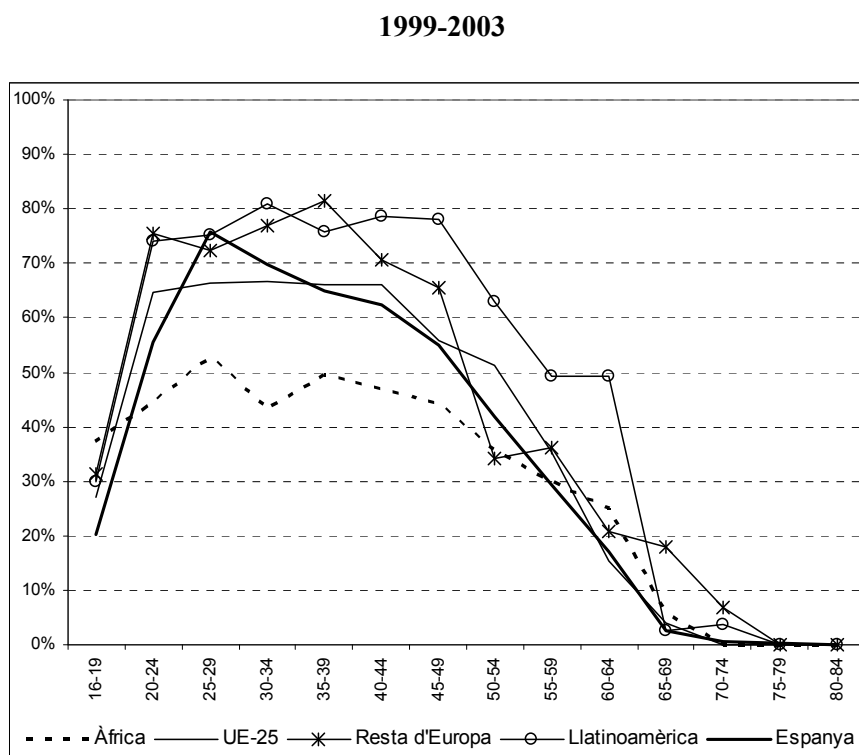
S'ha decidit realitzar un model independent per les dones nascudes a Espanya i un per cadascun dels col·lectius de dones segons el seu origen. La diversitat existent dintre del col·lectiu de dones immigrades en quant a la seva relació, tant amb l'esfera productiva com amb la reproductiva, feia que la creació d'un model conjunt per totes elles fos poc representatiu. D'aquesta manera, és més senzilla, tant la interpretació dels resultats per a cada grup de dones, com la comparació entre elles.

Finalment, per acabar amb aquest apartat metodològic, cal assenyalar que, tot i que l'anàlisi de la inactivitat pretenia incloure a la totalitat de les dones nascudes a l'estranger, la variable referent al temps transcorregut des de l'arribada a Espanya només es recull en l'EPA per aquella població amb nacionalitat diferent a l'espanyola. Per tant, no hem pogut incloure en els models a aquelles nascudes a fora però que han obtingut la nacionalitat espanyola.

5.- L'evolució de l'activitat femenina a Espanya

Tot i que gran part de l'arribada de dones immigrades al nostre país durant la darrera dècada s'ha d'interpretar com una resposta a una demanda de mà d'obra femenina, tal com indiquen les seves altes taxes d'activitat que apareixen al gràfic 1, aquestes dones no conformen un col·lectiu homogeni en relació amb la seva relació amb el mercat de treball (Colectivo Ioe, 2001; Domingo i Houle, 2005).

Gràfic 1.- Les taxes d'activitat femenines per edat i regió de naixement

Font: Enquesta de Població Activa (1999-2008)

El gràfic 1 reafirma la pluralitat de perfils en la participació laboral de les dones nascudes fora d'Espanya. Hem dividit l'anàlisi entre la primera meitat de la dècada estudiada (1999-2008), i els cinc darrers anys (2004-2008), per tal de copsar l'evolució dels diversos col·lectius al llarg dels anys estudiats. La diferència més significativa entre els dos períodes ha estat l'augment, en la segona meitat de la dècada, de la propensió d'actives a totes les edats, així com el retard en l'abandonament de la vida laboral. Aquesta evolució s'observa en tots els col·lectius tret d'aquelles dones nascudes a l'Àfrica, que difícilment assoleixen el 50% de taxa d'activitat màxima.

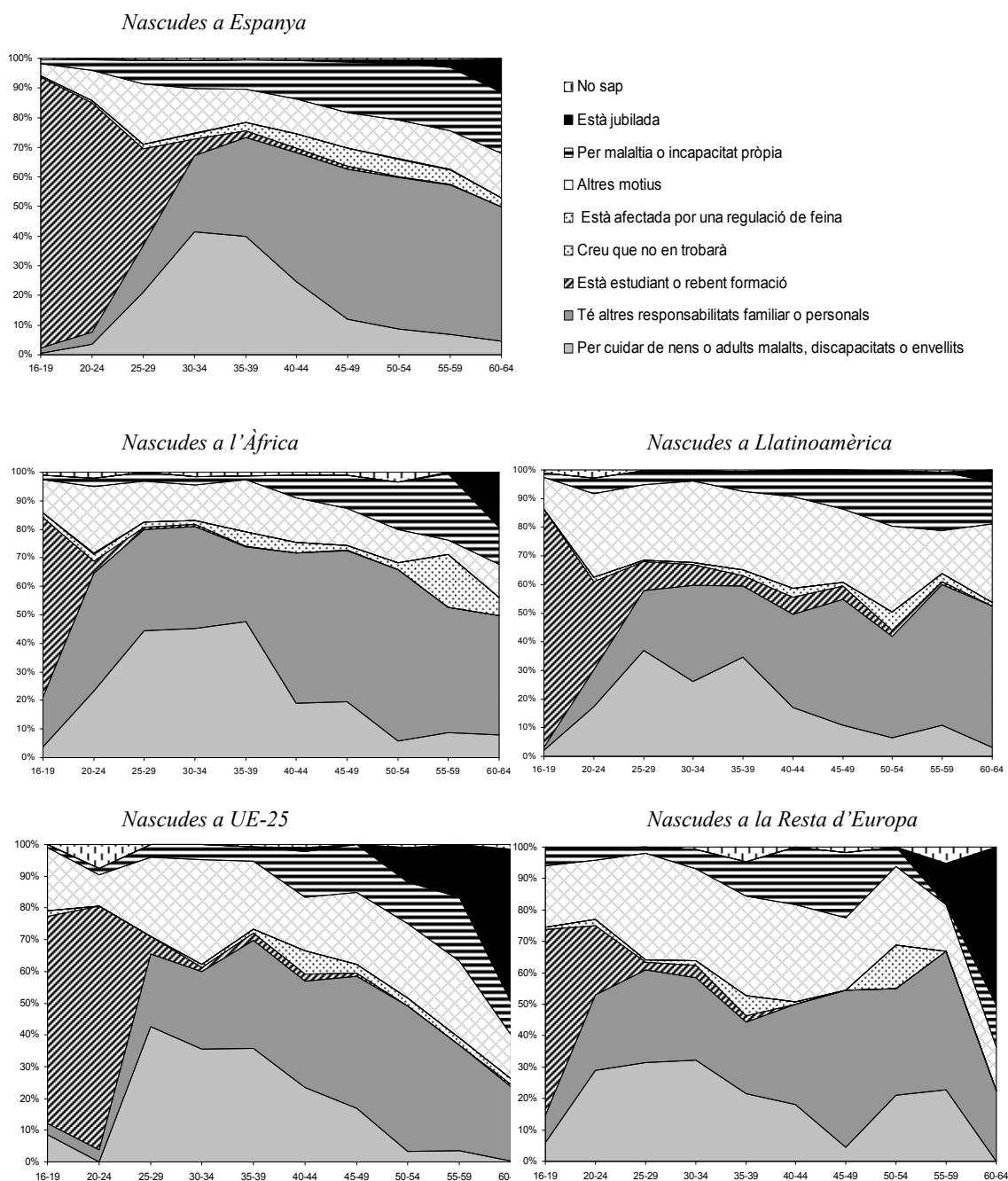
De les pautes per edat és interessant destacar com, en comparació amb les dones nascudes a Espanya, tota la resta presenten unes taxes d'activitat amb un component generacional molt menys acusat. Així, la majoria de col·lectius de dones nascudes a l'estranger presenten una participació laboral més elevada entre les més joves, i un cop arriben al màxim d'activitat, la mantenen menys o més estable fins edats properes a la jubilació, en especial les llatinoamericanes i les de la resta d'Europa. Les africanes són un cop més l'excepció. La fluctuació de les seves línies d'activitat per edat ens fa pensar en una activitat, molt baixa i lligada al cicle de vida. La nostra interpretació és que darrera d'aquestes corbes s'hi amaguen els períodes en que la dona pot dedicar-se més a l'activitat gràcies a l'absència de carreges familiars, seguit d'un abandonament temporal per cuidar dels fills i del posterior retorn al mercat de treball, un cop aquestes obligacions familiars ja no són tant demandants. No obstant, d'aquest col·lectiu cal emfatitzar, en especial, els baixos percentatges a totes les edats que contrasten amb els de les joves-adultes espanyoles i, especialment, amb els de les altres dones immigrades.

6.- Els motius de no buscar feina per les dones segons edat i origen

En aquest apartat volem fer una aproximació a quins són els motius que porten a les dones a no buscar feina, i amb aquesta finalitat hem analitzat, per als darrers anys (2005-2008), les respostes d'aquelles dones inactives i aturades que, a l'EPA, declaren que no tenen ocupació però que tampoc no n'estan buscant cap. Com es pot observar en el gràfic 2, la major part de dones, amb independència de l'origen, que declaren que no volen treballar, apunten com a motiu principal, o bé el tenir cura de nens o malats adults, discapacitats o envellits, o el tenir altres responsabilitats familiars o personals. El que varia entre els

diferents grups és el volum i el calendari (en el moment del cicle vital) en que es declaren aquests motius.

Gràfic 2.- Motius per no buscar feina segons edat i origen de la dona

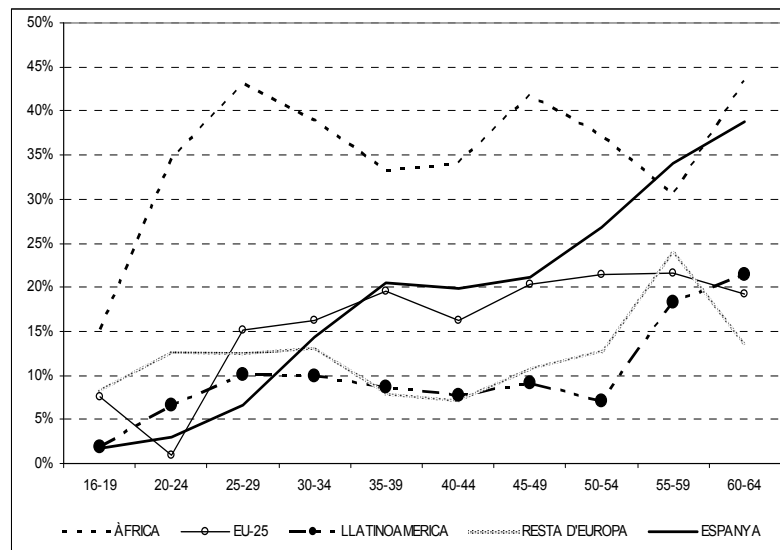
Font: Enquesta de Població Activa (2005-2008).

Entre les dones nascudes a Espanya, fins als trenta anys, el motiu més freqüent per estar-se sense buscar feina és estar estudiant, amb uns percentatges molt més elevats que les joves d'altres orígens, només igualades en el grup 20-24 per les de la UE-25. Així, per exemple, si un 32% de les dones autòctones de 25 a 29 que no busquen feina declaren que estan exclusivament en formació, el percentatge per a les nascudes a l'Àfrica de la mateixa edat només representa el 0,6%, el 2% entre les nascudes a la resta d'Europa, el 5% entre les de la UE-25 o el 10% entre les llatinoamericanes. Per tant, es pot afirmar que, especialment en el cas de les nascudes a Espanya, l'allargament dels anys dedicats a l'ensenyament ha desplaçat cap a edats més grans l'entrada a la inactivitat per motius familiars.

A part del retard en el calendari, les diferències en el volum de les que declaren motius familiars entre les que no busquen feina també són significatives. Així, les nascudes a l'Àfrica que són fora del mercat de treball, declaren en valors propers al 80% aquests motius, des dels 25 fins als 50 anys, amb dues puntes clares: entre les joves-adultes i entre les que s'aproximen a la cinquantena. Les espanyoles i les nascudes a la UE-25 són els dos col·lectius amb uns perfils més similars, tant en el volum que representen les obligacions familiars com en les pautes per edat. En els dos grups, es veu que aquests motius assoleixen prop del 70% en les dones entre trenta i 44 anys que no busquen una feina, per descendir entre les més grans. Finalment, en les nascudes a Llatinoamèrica i a la resta d'Europa que no estan interessades en trobar feina, les obligacions familiars són el motiu que tant sols manifesten prop del 50%, sense que es pugui observar una pauta generacional significativa.

Finalment, el gràfic 3 ens ajudarà a entendre el percentatge que representen, sobre el total del col·lectiu, aquestes dones apartades del treball productiu per dedicar-se a tasques domèstiques i familiars. A primer cop d'ull es pot apreciar com les dones d'origen africà són, un cop més, el col·lectiu amb percentatges més elevats. I els seus alts percentatges només són assimilables amb els de les dones autòctones d'edats properes a la jubilació. No obstant, a pesar d'aquesta diferència en la magnitud dels percentatges, en aquest gràfic és pot observar un cert paral·lisme entre la línia de les africanes i la de les espanyoles però amb diferències de calendari en el cicle vital. Així, la punta en el percentatge que les primeres presenten als 25-29 anys, les dones autòctones no la presenten fins al grup d'edat 35-39, conseqüència d'una formació familiar més tardana que les africanes. De la mateixa manera, la segona línia ascendent, que en les africanes comença just complerts els quaranta, en les espanyoles no es dona fins després dels 45 anys.

Gràfic 3.- Percentatge de dones fora del mercat de treball per cuidar familiars o altres responsabilitats familiars sobre la població total, segons l'edat i l'origen de la dona (2005-2008)

Font: Enquesta de Població Activa (2005-2008)

Així, a un extrem destaquen els ja esmentats elevats valors entre la població femenina d'origen africà, a totes les edats. A l'altre, es troben els baixos percentatges que representen entre el total de les llatinoamericanes i les de la resta d'Europa, al voltant del 10% entre les menors de 50 anys, i que amb prou feines superen el 20% entre les més grans d'aquesta edat. En una situació intermèdia, es troben les dones espanyoles i les dones de la UE-25. Els percentatges de dones que no busquen feina per motius familiars representen, entre aquests dos col·lectius, prop del 20% entre les dones de 30 a 50 anys, per augmentar progressivament entre les de més edat en el cas de les espanyoles, mostrant una pauta generacional clara.

Resumint, mentre l'evolució de la relació amb l'activitat entre les dones espanyoles ha seguit una clara pauta de canvi generacional, amb una major tendència a la participació laboral de les joves generacions, una entrada cada cop més tardana al treball i un menor abandonament del treball productiu un cop s'arriba a les edats adultes, la relació amb l'activitat de les estrangeres no presenta cap pauta generacional clara. Les dones immigrades entren més joves al mercat de treball i mantenen percentatges elevats i constants fins edats properes a la jubilació. No obstant, aquesta pauta genèrica no és certa per totes les dones nascudes a l'estranger. Si bé les llatinoamericanes i les de la resta d'Europa assoleixen altes taxes a totes les edats, no es així per a les africanes. Aquestes

presenten una participació laboral molt inferior a la resta de grups de dones a totes les edats. A més, com a conseqüència de l'avançament en la formació familiar d'aquestes dones, el seu màxim de participació laboral no es dona entre les joves de menys de trenta anys, com en la resta de grups, sinó que es dona entre aquelles dones que, per edat, ja no presenten unes obligacions familiars tant fortes, que ja han superat els primers anys de criança dels fills.

Finalment, les obligacions familiars són la causa principal de no buscar feina entre les dones, sigui quin sigui el seu origen, tot i que hi ha diferències en el calendari i en els percentatges en funció del lloc de naixement. Entre les africanes que no busquen feina, per exemple, a més dels elevats percentatges que representen, s'observa un clar avançament en el calendari pel que fa a la importància d'aquests motius. Finalment, contràriament a les llatinoamericanes i les dones de la resta d'Europa, entre les dones que no busquen feina nascudes a la UE-25 i a Espanya, aquest és un motiu que segueix una pauta generacional

7.- Resultats dels models multivariables: factors sociodemogràfics i de la història migratòria que afecten la inactivitat femenina segons la regió d'origen

Els resultats dels nostres models multivariables es troben a la taula 1 i a la taula 2. S'ha realitzat una anàlisi per separat per cada col·lectiu d'origen i un model per a cada grup en funció de la seva situació de convivència. En primer lloc, s'inclouen el total de dones entre 20 i 49 anys i, en segon lloc, s'ha restringit l'anàlisi només a aquelles dones que estan convivint en parella. D'aquesta manera, d'una banda, es pretén incloure a totes les dones per tal d'analitzar com el fet de viure o no en parella afecta la probabilitat de ser inactiva. De l'altra, s'inclouen com a variables explicatives de la inactivitat, només per les dones que si que viuen en parella, el fet que aquesta treballi o no i, per a les dones immigrades, el que hem anomenat, la història migratòria de la parella (qui dels dos arriba primer a Espanya o si la parella és nascuda a Espanya). Hem escollit la variable viure en parella enlloc de l'estat civil, ja que aquest és poc indicatiu de les pautes de convivència entre les més joves, tenint en compte la major popularitat entre aquestes de les unions consensuals. Igualment, l'estat civil amaga situacions, especialment en el cas de les dones immigrades, d'estar casada i no convida amb la parella. Aquesta és la realitat que es produeix quan el marit es queda al país d'origen. Finalment, el grup d'edat es limita al comprés entre 20 i 49

per dos motius: perquè les dones d'aquesta edat són les més actives, i perquè les dones immigrades majors de 50 anys són poques.

Els models finals inclouen aquelles variables individuals, familiars i de la migració que s'han cregut més interessants per explicar el fenomen de la inactivitat femenina. Els models per al total de dones s'han realitzat seguint tres passos. En el primer model s'han inclòs l'edat i l'evolució temporal (1999-2008), en el segon model es controlen aquestes variables pel nivell educatiu i, en el tercer i últim model s'introdueixen les variables familiars i l'antiguitat de la residència a Espanya. Els models per a les dones vivint en parella s'han realitzat seguint quatre passos. En el primer model s'introdueix, altre cop, l'edat i l'any, en el segon es controla pel nivell educatiu, en el tercer s'afegeixen les variables familiars i, en el quart i últim (aplicat només a les dones nascudes fora d'Espanya) les variables relatives a la història migratòria (els anys residint al país i qui de la parella arriba primer). Hem escollit l'estratègia d'anar incloent variables pas a pas per tal d'obtenir una millor comprensió de com els efectes d'una variable poden ser anul·lats un cop es controla per una altra.

8.- La inactivitat per a les dones entre 20 i 49 anys, vivint o no en parella

La taula 1 presenta els resultats de les anàlisis de regressió logística per cada col·lectiu d'origen. Les $\exp(\beta)$ o "odds ratio" s'interpreten com el canvi en la propensió a estar inactiva associat a cada categoria en relació a la categoria escollida com a referència en cada variable independent. Les "odds ratio" superiors a 1 indiquen una propensió major a la inactivitat que la de la categoria de referència, mentre que les inferiors a 1 una major propensió a l'activitat laboral. Interpretarem els efectes de cadascuna de les variables i, si es dóna el cas, com aquests efectes varien per causa d'un altre factor.

Taula 1.- Característiques associades a la inactivitat segons origen (paràmetres estimats dels models de regressió logística). Dones de 20-49 anys

INACTIVITAT		TOTES LES DONES DE 20-49 ANYS														
		Nascudes a Espanya			Nascudes a l'Àfrica			Nascudes a Llatinoamèrica			Nascudes a UE-25			Nascudes a la Resta d'Europa		
		Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3
Edat	20-24	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.
	25-29	0,36 ***	0,38 ***	0,29 ***	0,88 *	0,90 ns.	0,71 ***	0,85 ***	0,83 ***	0,66 ***	0,79 ***	0,86 ***	0,85 **	0,81 ***	0,86 ***	0,84 *
	30-34	0,49 ***	0,47 ***	0,29 ***	0,83 ***	0,88 *	0,69 ***	0,75 ***	0,73 ***	0,55 ***	0,95 ***	1,00 ***	1,20 ns.	0,90 ***	0,93 **	0,88 **
	35-39	0,64 ***	0,59 ***	0,34 ***	0,67 ***	0,70 ***	0,62 ***	0,75 ***	0,72 ***	0,54 ***	0,96 **	1,01 **	0,98 ns.	0,66 ***	0,67 ***	0,63 ***
	40-44	0,71 ***	0,61 ***	0,39 ***	0,82 ***	0,81 ***	0,93 **	0,69 ***	0,67 ***	0,50 ***	1,02 ns.	1,06 *	1,17 ns.	0,64 ***	0,65 ***	0,65 ***
	45-49	0,92 ***	0,74 ***	0,51 ***	1,07 ns.	1,07 ns.	1,90 ns.	0,79 **	0,77 **	0,58 ***	1,34 ns.	1,42 ns.	1,62 ns.	0,87 *	0,89 ns.	1,09 ns.
Any	1999	1,29 ***	1,22 ***	1,16 ***	0,87 ns.	0,86 ns.	0,98 ns.	1,30 ***	1,28 ***	1,49 ***	1,13 ns.	1,09 ns.	1,31 **	1,43 *	1,46 *	1,07 ns.
	2000	1,16 ***	1,11 ***	1,06 ***	1,16 ns.	1,13 ns.	1,05 ns.	1,23 ***	1,22 ***	0,88 **	1,46 ***	1,43 ***	1,17 ns.	1,46 *	1,47 *	1,58 ns.
	2001	1,30 ***	1,26 ***	1,22 ***	1,03 *	1,02 *	0,93 ns.	1,27 **	1,26 **	1,09 ns.	1,52 ***	1,50 ***	1,41 ns.	1,06 ns.	1,11 *	0,96 ns.
	2002	1,16 ***	1,13 ***	1,09 ***	0,83 ns.	0,85 ns.	0,75 ns.	1,14 **	1,14 **	0,95 ns.	1,04 **	1,02 *	0,92 ns.	0,88 ns.	0,90 ns.	0,67 **
	2003	1,04 ***	1,03 ***	0,99 ns.	1,10 ns.	1,08 ns.	0,80 *	1,09 ns.	1,09 ns.	0,90 **	0,89 ns.	0,89 ns.	0,76 ns.	1,04 ns.	1,05 ns.	0,92 ns.
	2004	0,96 *	0,96 ns.	0,92 ***	1,18 ns.	1,20 ns.	1,02 ns.	1,05 ns.	1,05 ns.	1,02 ns.	1,03 ns.	1,06 ns.	0,93 ns.	1,09 ns.	1,08 ns.	1,01 ns.
	2005	0,93 ***	0,96 ***	1,06 **	0,99 ns.	1,00 ns.	1,56 **	0,88 ***	0,89 ***	1,12 ns.	0,79 **	0,80 *	0,84 ns.	0,86 ***	0,83 ***	1,10 ns.
	2006	0,85 ***	0,89 ***	0,98 ***	0,90 ns.	0,90 ns.	1,13 ns.	0,78 ***	0,78 ***	1,02 ns.	0,76 ***	0,75 **	0,99 ns.	0,70 **	0,69 **	0,91 ns.
	2007	0,79 ***	0,83 ***	0,91 ***	1,06 ns.	1,08 ns.	1,38 ns.	0,81 ***	0,82 ***	1,08 ns.	0,87 ***	0,89 ***	1,12 ns.	0,87 **	0,85 ***	1,15 ns.
	2008	0,71 ***	0,75 ***	0,71 ***	0,95 ns.	0,95 ns.	0,69 ***	0,68 ***	0,69 ***	0,66 ***	0,80 ***	0,83 ***	0,76 ***	0,87 **	0,85 ***	0,84 *
Nivell Educatiu	Primari		1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.
	Secundari		0,61 ***	0,63 ***		0,49 ***	0,59 ***		0,92 **	0,94 ns.		0,70 ***	0,85 ***		0,66 ***	0,71 ***
	Universitari		0,28 ***	0,30 ***		0,43 ***	0,45 ***		1,12 ns.	1,30 ns.		0,42 ***	0,46 ***		0,61 ***	0,66 ***
Viu amb la parella	No			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.
	Si			1,61 ***			5,80 ***			2,95 ***			2,05 ***			1,87 ***
Fills menors de 12 anys a la llar	0			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.
	1			1,29 ***			1,52 ns.			1,31 *			1,29 ns.			1,93 ***
	2 o més			1,96 ***			2,91 ***			2,90 ***			2,56 ***			2,74 ***
Anys Residint a Espanya	Menys d'1 any						1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.			1 Ref.
	1 any						0,52 **			0,91 ns.			2,05 **			0,69 ns.
	2 anys						0,40 ***			0,70 ***			1,53 ns.			0,36 ***
	3 anys						0,24 ***			0,62 ***			0,71 ns.			0,35 ***
	4 anys						0,33 ***			0,50 ***			2,16 **			0,42 ***
	5 anys						0,23 ***			0,55 ***			1,08 ns.			0,30 ***
	6-10 anys						0,18 ***			0,61 ***			0,95 ns.			0,47 ***
	Més de 10 anys						0,17 ***			1,29 **			0,78 ns.			0,54 ***
Constant		0,73 ***	1,18 ***	1,09 ***	1,30 ***	1,54 ***	1,29 ***	0,32 ***	0,33 ***	0,20 ***	0,48 ***	0,65 ns.	0,27 ***	0,39 ***	0,53 ***	0,50 ***

Significació estadística = "ns" no significatiu; " * " error < 0,10; " ** " error < 0,05; " *** " error < 0,01.

Els efectes de l'edat sobre la inactivitat

Les dones de 20-24 (el grup de referència), amb independència de l'origen, són les que presenten un risc major de ser inactives. A partir d'aquest grup d'edat la propensió a la inactivitat disminueix per tornar a augmentar en els grups d'edat més avançada. Les dones espanyoles són les que presenten unes "odds ratio", o probabilitats relatives, més petites en els grups 25-29 (0,36) i 30-34 (0,49) per tornar a augmentar en aquelles dones a partir dels 35 anys, mostrant, com ja havíem vist en l'anàlisi descriptiva una clara pauta generacional en relació amb l'activitat: després de nivells d'alta inactivitat entre les més joves per motius de formació, les joves-adultes espanyoles s'insereixen de forma massiva al mercat de treball, per augmentar de nou la inactivitat entre les més grans. Els coeficients per edat dels diferents col·lectius de dones nascudes a l'estranger, en canvi, no mostren cap pauta clara per edat.

Quan es controla l'efecte de l'edat pel nivell educatiu els resultats mostren, en el cas de les dones autòctones, com en els primers grups d'edat, les probabilitats relatives no s'alteren mentre que en les dones de 35 fins a 49 anys les diferències entre el grups d'edat s'atenuen. Això significa que es dona un efecte generació a partir dels 35. És a dir, bona part de l'efecte d'aquests grups d'edat sobre el fet de ser inactiva s'explica pel nivell educatiu d'aquestes dones, no per la seva edat. En canvi, entre les dones més joves, el nivell educatiu sembla no afectar a la propensió de ser inactiva. Aquest efecte del nivell educatiu sobre els diferents grups d'edat no es repeteix amb la mateixa claredat entre les immigrades, el que ens indica que no hi ha, entre aquestes dones, una relació tan clara entre edat, nivell educatiu i relació amb l'activitat, com la que existeix entre la població femenina autòctona.

On hi ha més similitud entre les autòctones i les nouvingudes és en l'efecte de viure en parella i de tenir fills, sobre el risc de ser inactiva dels diferents grup edat. Un cop es controla per aquestes variables familiars, s'anul·la bona part de l'efecte de l'edat sobre la inactivitat. Tant siguin joves o menys joves, no és l'edat només el factor que explica la major o menor propensió a no participar en el món laboral, sinó les característiques i obligacions familiars.

Els efectes del context temporal

Tot i que les diferències no són molt destacables, tots els col·lectius mostren una tendència decreixent a la propensió de ser inactives durant el període 1999-2008. Entre les dones nascudes a l'Àfrica, però, les diferències temporals en relació a la participació laboral no són significatives. No obstant, entre els diversos col·lectius de dones immigrades, un cop es controla per la variable Anys residint a Espanya, aquesta evolució temporal deixa de ser significativa. Per tant, tot sembla indicar que l'explicació d'una major propensió a treballar en els anys més recents té més a veure amb l'antiguitat dels fluxos migratoris que amb el context temporal. Tot i això, cal destacar que, en el tercer model, l'únic any que continua presentant un clar menor risc de ser inactiva entre les immigrades, respecte al total del període, és el 2008. La nostra hipòtesi sobre aquest resultat és que, aquesta menor propensió a declarar-se inactiva pot ser conseqüència del començament de la crisi econòmica. No obstant, haurem d'esperar al futur per comprovar si aquest és l'inici d'una tendència a una major voluntat laboral entre les dones que es farà més evident a mesura que es desenvolupi el període de crisi, en paral·lel a l'augment del risc de pèrdua de feina per part de les seves parelles.

Els efectes del nivell educatiu

A més a més dels efectes que les diferències de nivell educatiu tenien en la propensió de ser inactives de les dones espanyoles segons el grup d'edat, cal destacar l'efecte directe que l'educació té en la no-participació laboral. Així, per a totes les dones, amb independència de l'origen, a més nivell educatiu, menor probabilitat de ser inactiva, o el que és el mateix, major participació en el mercat de treball. I les majors diferències es troben entre les nascudes a Espanya: el risc d'una dona amb educació secundària de ser inactiva en relació a una amb estudis primaris o inferiors és de 0,61, i el d'una dona amb estudis universitaris de 0,28, gairebé 4 vegades menys. De la mateixa manera, el que sembla marcar més la diferència en relació a l'activitat entre les dones nascudes a la UE-25 és tenir estudis superiors. No passa el mateix entre les nascudes a l'Àfrica i les nascudes a la resta d'Europa, on la diferència més significativa en relació a les menys educades és donar entre les que han acabat la secundària, mentre que la diferència entre aquest nivell educatiu i l'universitari no és molt gran. Finalment, cal destacar la manca de poder

explicatiu que el nivell educatiu té entre les dones provinents de l'Amèrica Llatina, especialment un cop es controla per altres variables familiars i pels anys des de l'arribada al país. La relació amb l'activitat d'aquestes dones sembla, al igual que passava amb l'edat, no veure's influenciada pel nivell educatiu.

Els efectes de viure en parella

Viure en parella fa augmentar la probabilitat d'estar apartada del mercat de treball en tots els col·lectius de dones, amb independència del lloc de naixement. No obstant aquest tret comú, l'efecte de la convivència en parella en la inactivitat de les dones varia en funció del col·lectiu. Així, les que menys risc relatiu presenten respecte a les que no conviuen en parella són les nascudes a Espanya (1,61) i les que més risc relatiu presenten són les nascudes a l'Àfrica (5,8), seguides de les llatinoamericanes (2,95), les de UE-25 (2,05) i les de la resta d'Europa (1,87). La interpretació d'aquests resultats segueix la línia de les teories econòmiques (Becker, 1999; Lundberg i Pollack, 1993; Blau i al., 2001), que utilitzen conceptes tals com l'avantatge comparatiu o el procés de negociació, entre els membres de la parella, per tal d'organitzar-se per cuidar als fills i que anirien en funció del salari, la posició laboral o el nivell educatiu. A més, les diferents probabilitats relatives que el fet de viure en parella té per cada col·lectiu de dones, no només s'han d'atribuir a aquestes decisions purament econòmiques i racionals. La divisió entre treball domèstic i productiu entre els membres de la parella també dependrà dels valors de gènere (Hakim, 2000), així com de les normes socials en relació a la cura dels infants (Duncan i Edwards, 1999; Pau-Effinger, 1998).

Els efectes de tenir fills menors de 12 anys

Els riscos relatius d'aquesta variable no fan més que corroborar la idea que a major càrrega o obligacions familiars, menor participació laboral de les dones. En tots els grups de dones estudiades el tenir fills augmenta el risc o propensió de ser inactives i aquest risc creix en paral·lel al nombre de fills. I els riscos relatius de tenir un fill o de tenir-ne dos o més són similars per a totes les dones, encara que les espanyoles mostren un coeficient d'inactivitat inferior entre les que tenen més d'un fill, en comparació a la resta de dones. Tal com hem indicat anteriorment, en front a les dificultats comunes per compaginar el treball i l'atenció als fills, en un context institucional clarament deficitari en l'oferta de serveis d'atenció a la

infància, les espanyoles compten amb més recursos. Ja sigui perquè el seu nivell econòmic és més elevat per pagar de manera privada aquests serveis, o bé perquè poden deixar els fills amb les seves mares o sogres, les nascudes a Espanya tenen més opcions que les immigrades per fer front a aquests problemes de conciliació.

Els efectes dels anys residint a Espanya

Tal com era d'esperar, el risc de la inactivitat disminueix per a la dona immigrada en consonància al temps transcorregut a Espanya. Les nascudes a l'Àfrica són el col·lectiu d'immigrades en què la seva activitat laboral més depèn del temps transcorregut al país. Així, en relació a aquelles que encara no han esgotat el seu primer any de residència a Espanya, les africanes que ja porten un any vivint aquí tenen gairebé la meitat de possibilitat de ser inactives, i els seus coeficients van disminuint en paral·lel als anys que es porta a Espanya fins arribar al 0,17 entre aquelles que ja porten més de 10 anys al país. No podem deixar d'interpretar que, aquest efecte del temps transcorregut a Espanya en la major propensió a treballar s'explica, en part, per la legislació restrictiva del permís de treball a les dones just reagrupades. El fet que la migració femenina africana sigui majoritàriament de reagrupació familiar explicaria aquest major efecte temporal en la participació laboral, que no s'observa de manera tant clara en els altres col·lectius. Tret de les dones de la Unió Europea, l'activitat de les quals no es veu afectada significativament pel temps transcorregut des de la seva arribada a Espanya, la resta de col·lectius de dones immigrades veuen com la seva propensió a no participar en el mercat de treball disminueix de forma lenta però continuada a mesura que es van integrant a la nova societat. Tot i així, cal destacar que, entre les llatinoamericanes, aquelles que porten més de 10 anys residint a Espanya tenen una propensió major a la inactivitat que aquelles que tot just acaben d'arribar. Caldria estudiar a fons les característiques d'aquestes dones per entendre aquest major risc d'inactivitat entre les més integrades.

9.- La inactivitat per a les dones que viuen en parella entre 20 i 49 anys

Per tal de no fer massa repetitiva la descripció dels resultats, per als models corresponents a les dones que viuen en parella, només es destacaran aquells aspectes substancialment

diferents dels models anteriors. El conjunt de coeficients i la seva significació estadística es poden observar a les taula 2a i 2b.

En primer lloc cal assenyalar que el fet de conviure en parella accentua, comparant amb els resultats obtinguts en els models anteriors per al total de dones, el risc de ser inactiva en tots els grups d'edat. La interpretació és que entre les joves de 20-24 anys que ja conviuen en parella el seu nivell educatiu és menor que per al total de dones d'aquest grup d'edat i igualment és menor la seva inactivitat per nivells d'estudis. A més, donat que moltes d'elles encara no han format família, la seva propensió al treball és major en relació a les dones amb parella de més edat. L'excepció són les nascudes a l'Àfrica. Aquestes, presenten riscos relatius inferiors als obtinguts anteriorment en relació al grup 20-24. Interpretem aquest fet com un efecte de l'avançament, en comparació a la resta de dones, no només de la formació de la parella sinó també, entre les que conviuen en parella, de la família i per tant, de la inactivitat, apropant-se als coeficients per a les dones més grans. Com passava en els models anteriors, no sembla dibuixar-se una pauta clara d'edat en relació a la inactivitat en la resta de grups de dones nascudes a l'estranger. Cal destacar solament les altes propensions a la inactivitat entre les dones de la UE-25 amb parella i de més de 40 anys, per sobre de les espanyoles de la mateixa edat. En el cas de les nascudes a Espanya, quan s'introdueix en el model el nivell educatiu, els riscos d'inactivitat, relatius al grup 20-24, per aquells grups de dones amb més edat, no fan més que accentuar-se. D'aquesta manera, part de l'efecte que l'edat té en el risc de no participar laboralment en les dones que viuen en parella es deu a l'estructura educativa per edat d'aquestes dones, especialment de les que tenen 30-34 o 35-39 anys, i sempre en relació al del grup de referència. Aquest resultat apunta a que si les dones casades d'aquesta edat tinguessin un nivell educatiu més baix del que tenen, el seu risc de ser inactiva seria clarament superior.

L'evolució temporal del risc de ser inactiva entre les dones en parella segueix la mateixa tendència descendent que abans i, un altre cop, entre les nascudes a fora, perd importància explicativa un cop es controla pel temps de residència a Espanya.

Taula 2a.- Característiques associades a la inactivitat segons origen (paràmetres estimats dels models de regressió logística). Dones vivint en parella 20-49 anys (1a part)

INACTIVITAT		DONES QUE VIUEN EN PARELLA DE 20-49 ANYS (I)											
		Nascudes a Espanya				Nascudes a l'Àfrica				Nascudes a Llatinoamèrica			
		Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Edad	20-24	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.
	25-29	0,87 ***	1,11 **	1,03 ns.		0,65 ***	0,67 ***	0,63 ***	0,85 **	0,98 ns.	0,99 ns.	0,92 ns.	0,92 ns.
	30-34	1,08 ns.	1,47 ***	1,25 ***		0,56 ***	0,59 ***	0,53 ***	0,90 *	0,88 ns.	0,88 ns.	0,79 ns.	0,74 ns.
	35-39	1,28 ***	1,66 ***	1,40 ***		0,42 ***	0,44 ***	0,39 ***	0,74 **	0,93 ns.	0,92 ns.	0,83 ns.	0,82 *
	40-44	1,38 ***	1,62 ***	1,59 ***		0,58 ***	0,58 ***	0,58 ***	1,21 ns.	0,86 ns.	0,85 ns.	0,83 ns.	0,71 *
	45-49	1,82 ***	1,94 ***	2,11 ***		0,79 ***	0,80 ***	0,88 **	2,49 *	1,00 ns.	0,98 ns.	1,01 *	0,84 ns.
Any	1999	1,38 ***	1,24 ***	1,15 ***		0,84 ns.	0,83 ***	0,74 ns.	0,93 ns.	1,25 ***	1,22 ***	1,12 **	1,44 **
	2000	1,22 ***	1,13 ***	1,04 ***		1,40 ns.	1,37 ***	1,19 ns.	1,19 *	1,22 ***	1,21 ***	1,10 **	0,67 ns.
	2001	1,33 ***	1,26 ***	1,17 ***		1,06 ns.	1,07 ***	1,00 ns.	1,05 ns.	1,35 ***	1,35 ***	1,32 **	1,06 ns.
	2002	1,18 ***	1,13 ***	1,05 ***		0,81 ns.	0,82 ***	0,74 ns.	0,80 ns.	1,25 ***	1,26 ***	1,15 **	0,90 ns.
	2003	1,06 ***	1,03 ***	0,95 **		1,00 ns.	0,97 ***	0,88 ns.	0,85 **	1,15 *	1,14 ns.	1,04 ns.	0,86 *
	2004	0,95 *	0,95 ns.	0,88 ***		1,20 ns.	1,23 ***	1,09 ns.	1,15 ns.	1,17 ns.	1,17 ns.	1,04 ns.	1,20 ns.
	2005	0,93 ***	0,99 ns.	1,19 ***		1,05 ns.	1,05 ***	1,35 *	1,28 ns.	0,82 ***	0,82 ***	1,02 ns.	1,23 ns.
	2006	0,83 ***	0,89 ***	1,07 **		0,84 ns.	0,84 ***	1,07 ns.	0,97 ns.	0,78 ***	0,79 ***	0,98 ns.	1,19 ns.
	2007	0,74 ***	0,81 ***	0,97 ***		1,02 ns.	1,06 ***	1,38 *	1,41 ns.	0,78 ***	0,78 ***	0,97 ns.	1,21 ns.
	2008	0,65 ***	0,72 ***	0,65 ***		0,90 ns.	0,90 ***	0,79 **	0,62 ***	0,58 ***	0,58 ***	0,51 ***	0,59 ***
Nivell Educatiu	Primaris		1 Ref.	1 Ref.			1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.
	Secundaris		0,46 ***	0,45 ***			0,44 ***	0,45 ***	0,55 ***		0,85 ***	0,84 ***	0,88 **
	Universitaris		0,16 ***	0,15 ***			0,37 ***	0,39 ***	0,42 ***		0,99 ***	1,00 ***	1,11 ns.
Marit treballa	No			1 Ref.				1 Ref.	1 Ref.			1 Ref.	1 Ref.
	Si			1,14 ***				1,38 ns.	1,32 ns.			0,86 ns.	0,85 ns.
Fills menors de	0			1 Ref.				1 Ref.	1 Ref.			1 Ref.	1 Ref.
12 anys a la llar	1			1,42 ***				1,34 **	1,44 **			1,35 ***	1,49 ***
	2 o més			2,20 ***				2,18 ***	2,64 ***			2,72 ***	3,37 ***
Història migratoria de la parella	Ella arriba primer								1 Ref.				1 Ref.
	Arriben els dos junts								2,13 **				1,55 ***
	Arriba la parella primer								4,42 ***				1,85 ***
	Parella nascuda a Espanya								1,62 ***				3,17 ***
Anys Residint a Espanya	Menys d'1 any								1 Ref.				1 Ref.
	1 any								0,62 ns.				1,08 ns.
	2 anys								0,49 ***				0,76 *
	3 anys								0,24 ***				0,65 ***
	4 anys								0,43 ***				0,51 ***
	5 anys								0,24 ***				0,54 ***
	6-10 anys								0,21 ***				0,55 ***
	Més de 10 anys								0,18 ***				0,90 ns.
Constant		0,43 ***	0,58 ***	0,45 ***		2,75 ***	3,30 ***	2,07 ***	1,69 ***	0,37 ***	0,40 ***	0,39 ***	0,27 ***

Significació estadística = "ns" no significatiu; " * " error < 0,10; " *** " error < 0,05; " **** " error < 0,01.

Taula 2b.- Característiques associades a la inactivitat segons origen (paràmetres estimats dels models de regressió logística). Dones vivint en parella 20-49 anys (2a part)

INACTIVITAT		DONES QUE VIUEN EN PARELLA DE 20-49 ANYS (II)							
		Nascudes a UE-25				Nascudes a la Resta d'Europa			
		Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Edad	20-24	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.
	25-29	1,70 ns.	1,84 ns.	1,83 ns.	2,27 **	0,89 *	0,96 ns.	0,90 *	1,01 ns.
	30-34	1,61 ns.	1,78 ns.	1,59 ns.	3,16 ***	0,96 ns.	1,03 ns.	0,92 ns.	0,99 ns.
	35-39	1,56 ns.	1,74 *	1,52 ns.	2,14 **	0,68 ***	0,72 ***	0,67 ***	0,71 ***
	40-44	1,76 *	1,92 **	1,84 *	2,82 ***	0,73 ***	0,77 **	0,80 **	0,82 ns.
	45-49	2,28 ***	2,51 ***	2,57 ***	3,74 ***	0,90 ns.	0,93 ns.	0,98 ns.	1,26 ns.
Any	1999	1,29 ***	1,24 **	1,09 ns.	1,53 ***	1,55 ***	1,62 ***	1,27 **	0,72 ns.
	2000	1,56 ***	1,53 ***	1,37 ***	1,17 ns.	1,38 ns.	1,39 ns.	1,27 ns.	1,70 ns.
	2001	1,52 ***	1,47 **	1,34 *	1,58 ns.	0,89 ns.	0,95 ns.	0,91 ns.	0,89 ns.
	2002	1,02 *	0,98 ns.	0,91 ns.	0,70 ns.	0,99 ns.	1,00 ns.	0,94 ns.	0,78 ns.
	2003	0,84 ns.	0,85 ns.	0,79 ns.	0,55 ***	1,25 ns.	1,25 ns.	1,23 ns.	1,19 ns.
	2004	1,05 ns.	1,08 ns.	1,00 ns.	0,91 ns.	1,11 ns.	1,07 ns.	1,00 ns.	1,05 ns.
	2005	0,77 **	0,77 **	0,98 ns.	0,92 ns.	0,79 ***	0,78 ***	0,96 ns.	1,10 ns.
	2006	0,77 **	0,77 **	0,95 ns.	1,23 ns.	0,64 ***	0,63 ***	0,78 ns.	0,90 ns.
	2007	0,82 ***	0,83 ***	1,03 *	1,19 ns.	0,87 **	0,85 ***	1,05 ns.	1,18 ns.
	2008	0,76 ***	0,80 ***	0,72 ***	0,74 ***	0,85 **	0,83 ***	0,75 ***	0,80 *
Nivell Educatiu	Primaris		1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.		1 Ref.	1 Ref.	1 Ref.
	Secundaris		0,69 ***	0,68 ***	0,74 ***		0,71 ***	0,73 ***	0,75 ***
	Universitaris		0,43 ***	0,42 ***	0,45 ***		0,55 ***	0,57 ***	0,57 ***
Marit treballa	No			1 Ref.	1 Ref.			1 Ref.	1 Ref.
	Si			0,63 ***	0,61 ***			0,98 ns.	0,92 ns.
Fills menors de 12 anys a la llar	0			1 Ref.	1 Ref.			1 Ref.	1 Ref.
	1			1,40 ***	1,46 *			1,88 ***	2,12 ***
	2 o més			2,36 ***	2,97 ***			2,12 ***	2,78 ***
Història migratoria de la parella	Ella arriba primer				1 Ref.				1 Ref.
	Arriben els dos junts				2,42 ***				1,06 ns.
	Arriba la parella primer				1,70 *				1,93 ***
	Parella nascuda a Espanya				1,57 *				2,61 ***
Anys Residint a Espanya	Menys d'1 any				1 Ref.				1 Ref.
	1 any				2,13 **				0,76 ns.
	2 anys				2,47 *				0,33 ***
	3 anys				0,62 ns.				0,33 ***
	4 anys				2,42 **				0,42 ***
	5 anys				0,98 ns.				0,23 ***
	6-10 anys				0,94 ns.				0,43 ***
	Més de 10 anys				0,81 ns.				0,33 ***
Constant		0,34 ***	0,45 **	0,57 ns.	0,20 ***	0,42 ***	0,55 *	0,47 ***	0,59 **

Significació estadística = "ns" no significatiu; " *" error < 0,10; " ** " error < 0,05; " *** " error < 0,01.

El fet que l'altre membre de la parella treballi fa augmentar la propensió de les nascudes a Espanya a estar-se fora del mercat de treball. No obstant, contràriament a la nostra hipòtesi, el coixí que representa el salari del cònjuge sembla no ser significatiu en el cas de les nascudes a l'Àfrica, Llatinoamèrica o la Resta d'Europa, i inclús presenta la tendència a una major activitat entre les de la UE-25. La manca de significació d'aquests resultats la expliquem pel petit percentatge que les dones amb marit sense feina representen sobre el total de cada col·lectiu. No obstant, seria molt interessant comprovar si la manca d'ocupació de la parella es torna en un element més determinant de la presència femenina en el mercat de treball durant els propers anys, a mesura que els efectes de l'actual crisi

econòmica siguin majors i augmenti el percentatge d'aquelles la parella de les quals no treballi.

Finalment, entre les nascudes fora d'Espanya, el que hem anomenat la història migratòria de la parella té efectes clars en la major o menor propensió a la inactivitat. Si la dona es la pionera de la migració, el risc a la inactivitat és menor que en la resta de situacions, encara que hi ha diferències significatives segons la regió de naixement de les dones. Així entre les dones africanes, la major propensió d'inactivitat es dona quan les dones arriben a Espanya després de la parella, amb un risc relatiu de 4,42 sobre les que arriben elles primer. Entre les nascudes a la UE-25, en canvi, el màxim risc relatiu el presenten les que venen conjuntament amb la seva parella (2,42). Finalment, la situació que més allunya a les llatinoamericanes (3,17) i les de la resta d'Europa (2,61) del món laboral formal és aparellar-se amb una persona nascuda a Espanya. Ens faltarien més elements per desentrellar que és el que s'amaga darrera d'aquests resultats. Entre les africanes, és la seva situació legal com a reagrupades la que explica aquesta baixa propensió a l'activitat? Tenint en compte que en els models no s'inclouen les edats de jubilació, que és el que explica la major propensió a l'inactivitat entre les comunitàries que arriben conjuntament amb la parella? Les llatinoamericanes i les de la resta d'Europa en parella mixta amb espanyols, no estaran realitzant les tasques domèstiques, o dintre del negoci familiar, que les seves parelles haurien esperat de dones espanyoles, convertint-se en clares substitutes d'aquestes? A priori, però, atribuïm la variació en els efectes que el fet d'estar casades amb homes espanyols té entre els diversos col·lectius de dones immigrades, amb el major o menor grau de feminització, en una primera etapa, dels fluxos migratoris. Aquesta major presència femenina, sobretot entre les llatinoamericanes, dintre del mateix grup d'origen pot afavorir les parelles mixtes (McCaa, 1993), ja que el desequilibri entre sexes dintre del mateix grup redueix les opcions d'aquestes dones de d'aparellar-se amb homes del seu mateix país (Cortina i al, 2008).

10.- Conclusions

L'objectiu d'aquesta comunicació ha estat l'estudi sociodemogràfic de la inactivitat laboral femenina a Espanya en funció de l'origen. Tot i que l'anàlisi s'ha limitat a la relació de les dones amb el mercat de treball, al dissenyar la investigació, hem considerat clau la relació

estreta que existeix, amb independència del lloc de naixement, entre el treball productiu i el treball reproductiu. Per entendre la relació amb l'activitat de les dones hem entès que la no-participació laboral pot ser una estratègia per solucionar els problemes que comporta la conciliació entre les obligacions familiars i la feina, en un país amb un dèbil Estat del benestar. La diferència entre les dones autòctones i les immigrades en relació a la inactivitat no l'hem atribuïda, d'entrada, només a diferències en les ideologies de gènere, més o menys tradicionals, sinó als diferents recursos que unes i altres tenen per solucionar els dilemes que els suposa ser les màximes responsables del benestar dels seus familiars i, alhora, estar treballant.

Per al nostre estudi de la inactivitat, hem escollit un conjunt de variables a nivell personal, familiar i, per al cas de les dones que han vingut de l'estranger, referents a la seva història o projecte migratori. Les conclusions del nostre anàlisi, tant del descriptiu com dels models multivariables són els següents:

Hem observat una pauta per edat en la relació amb la inactivitat de les dones nascudes a Espanya, que s'explica pels canvis generacionals ocorreguts al nostre país al llarg dels darrers trenta anys i que, en bona part, és fruit de l'expansió de l'educació postobligatòria entre les dones joves. En canvi, les dones immigrades, sigui quin sigui el seu lloc de naixement, no mostren una relació clara entre la seva propensió a la participació laboral, la seva edat i el seu nivell educatiu.

Pel que fa als condicionants familiars, els nostres resultats ens diuen que, per a totes les dones, el fet de viure en parella i amb fills dependents implica una major propensió a la inactivitat. Els efectes d'aquestes variables són menors entre les espanyoles que entre les immigrades. Entre aquestes cal destacar l'efecte dissuasori que el fet de conviure en parella té per a les africanes.

L'evolució durant els darrers anys ha estat a una disminució de la inactivitat femenina de tots els col·lectius tret de l'africà. No obstant, un cop es controla la no-participació laboral pel temps de residència a Espanya, l'evolució a una major activitat perd força explicativa. Evidentment, no és el context recent el que explica la major tendència al món laboral, sinó que és l'antiguitat dels fluxos migratoris femenins i, en conseqüència, la major antiguitat a Espanya per part de les dones immigrades, que ha coincidint amb els anys més recents. Tot i això, cal destacar que el coeficient per al 2008, el primer any en que es poden notar els efectes de l'actual crisi econòmica, sembla ser significativament inferior en quan a la

propensió a la inactivitat femenina. Com hem indicat, caldria esperar a veure com evoluciona, en els propers anys, aquesta tendència a una major voluntat laboral entre les dones, i comprovar en quina mesura aquesta major propensió laboral està en funció de la crisi i del deteriorament de les possibilitats de treball dels seus cònjuges. De moment, però, a partir dels resultats del nostre anàlisi, no podem dir que el coixí del salari del cònjuge tingui un efecte significatiu en la propensió a estar apartada del mercat de treball entre les dones immigrades.

Finalment, l'anàlisi ha estat concloent en quan a l'efecte de les variables referents a la història migratòria sobre l'activitat. Els resultats han corroborat l'efecte del major temps residint al país, mesurada en el temps des de l'arribada, en una major participació laboral, en especial entre les africanes. I el fet d'iniciar la migració de la parella té efectes claus per una major autonomia laboral, sobretot en comparació amb les reagrupades o les que formen parella mixta amb espanyols.

Resumint, tot i que en l'anàlisi no ha estat possible incloure el discurs subjectiu d'aquestes dones en relació al treball productiu i al reproductiu, ni la importància que les xarxes familiars per de compaginar un i altre, els nostres resultats ens han mostrat la importància d'incloure les característiques familiars, així com el projecte migratori i l'antiguitat de la residència en la societat d'acolliment, per tal d'entendre el posicionament davant del món laboral. Addicionalment, hem comprovat com aquestes variables tenen efectes molt diferents en funció del lloc de naixement. En un extrem, hem trobat a les africanes, que són el prototip d'una participació laboral feble i molt influenciada per la seva condició de reagrupades, per la seva major o menor la integració al país i per la convivència en parella. En l'altre, les llatinoamericanes i les de la resta d'Europa, amb unes taxes d'activitat altes i independents de la edat o el nivell educatiu assolit, però que tenen més risc d'excloure's del mercat de treball quan es casen amb espanyols. No obstant, tot i els baixos percentatges d'actives entre les africanes, s'hauria de tenir en compte l'efecte de l'estatus legal de reagrupada de moltes d'elles sobre la seva participació laboral. Tal com hem vist en els nostres models, la inactivitat laboral d'aquestes dones és la més sensible al pas del temps des de l'arribada a Espanya, i no podem deixar d'interpretar aquest resultat com un efecte de la restricció del permís de treball a aquestes dones just en arribar al país. El fet no poder treballar quan arriben, dificulta la creació de xarxes socials valuoses que els facilitin l'entrada al món laboral. Per tant, i com ja hem vist al llarg d'aquesta investigació, quan es vol estudiar la no-participació laboral de les dones nouvingudes hi han molts altres

elements a tenir en consideració a més dels habituals relacionats amb les relacions de gènere, si el que volem és fugir dels estereotips femenins segons el lloc d'origen.

Finalment, acabem apuntant la necessitat de tenir en compte, en futures investigacions, el canvi de context socioeconòmic, d'una dècada de bonança sostinguda a l'actual crisi econòmica, en les pautes de participació laboral de les dones immigrades. Tot i que aquestes dones, per la seva condició d'immigrades, es troben en una situació de major vulnerabilitat en front a la nova contracció del mercat de treball, la demanda en el servei domèstic, que és on majoritàriament poden ocupar-se, està menys afectada que en les activitats d'ocupació de la migració masculina. Per tant, l'augment en les taxes d'atur masculí pot provocar un augment en la propensió en la participació laboral d'aquestes dones, especialment donada la insuficient xarxa de recolzament familiar amb que compten aquestes poblacions. Així mateix, s'espera que l'acompliment dels processos de reunificació familiar en els propers anys comporti una major confluència amb les característiques familiars de la població espanyola i, conseqüentment, una major confluència en el comportament conciliatori, i per tant, laboral, entre unes i altres.

No es pot acabar, però, sense recordar que cal tenir en compte en la interpretació dels resultats, l'efecte selectiu entre les immigrades que no es produeix entre les autòctones. És a dir, així com en l'anàlisi s'ha considerat al total de dones nascudes a Espanya, en el cas de les immigrades només tenim a aquelles que han migrat. S'entén que la mateixa migració ja produeix un efecte de selecció entre la població d'un determinat origen i que influirà en la mateixa participació laboral a destinació. Per tant, quan s'extreuen conclusions es refereixen a les nascudes a l'Àfrica o a Llatinoamèrica, per exemple, i que han immigrat a Espanya, però no al conjunt de dones d'un o altre origen. I aquest efecte selectiu s'ha de considerar al llarg de tota la investigació.

Referències bibliogràfiques:

- AMUEDO, C. (2000). "Work transitions into and out of involuntary temporary employment in a segmented market: evidence from Spain". *Industrial & Labor Relations Review*, 53 (2), 17 pp.
- BECKER, G.S. (1991). *A Treatise on the Family*. Cambridge: MA, Harvard University Press.
- BLAU, F.D. et al (2001). *The Economics of Women, Men and Work*. Upper Saddle River, NJ, Prentice Hall.
- BORDERÍAS, C. et al (1994). *Las mujeres y el trabajo: rupturas conceptuales*. Barcelona: FUHEM-Icària.
- CACHÓN, L. (2004). "Inmigrantes y mercado de trabajo". *Índice. Revista de Estadística y Sociedad*, 3 (16).
- CHISWICK, B.R. (1978). "The Effect of Americanisation on the Earnings of Foreign Born-Men". *Journal of Political Economy*, 86, pp. 897-921.
- COLECTIVO IOÉ (2001). *Mujer, inmigración y trabajo*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, IMSERSO, Madrid.
- CORTINA, C. et al (2008). "Marriage Patterns of the Foreign-Born Population in a New Country of Immigration: The Case of Spain". *International Migration Review*, 42 (4), pp. 877-902.
- DOMINGO, A.; HOULE, R. (2005). "Situación laboral de la población de nacionalidad extranjera censada en España". *Papers de Demografia*, 266. Bellaterra: Centre d'Estudis Demogràfics.
- DUNCAN, S.; EDWARDS, R. (1999). *Lone Mothers, Paid Work and Gendered Moral Rationalities*. London: Macmillan.
- GARCÍA, M. A. (2005). "Cambios en la Encuesta de Población Activa en 2005". *Índice. Revista de Estadística y Sociedad*, 11, pp. 6-10.
- GARRIDO, L. (1993). *Las dos biografías de la mujer en España*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer, 33.
- HAKIM, C. (2000). *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century*. Oxford: Oxford University Press.
- INE (2005). "Encuesta de Población Activa 2005". *Cifras INE. Boletín informativo del Instituto Nacional de Estadística*, Març, 1-8.
- LUNDBERG, S.; POLLACK, R.A. (1993). "Separate Spheres Bargaining and the Marriage Market". *Journal of Political Economy*, 101 (6), pp. 988-1010.
- MARTÍN DÍAZ, E. (2008). "El impacto del género en las migraciones de la globalización: mujeres, trabajos y relaciones interculturales". Comunicació presentada al *X Congreso Internacional de Geocrítica*. Barcelona.
- MARUANI, M. (2002). *Trabajo y empleo de las mujeres*. Madrid: Fundamentos.
- MIRET, P.; VIDAL, E. (2008). "Evolución histórica de la vida laboral en España de 1976 a 2006". Comunicació presentada al *XI Congreso de la Población Española, Envejecimiento, despoblación y territorio*. Lleó, 18-20 de setembre de 2008.

- OSO, L. (1998). *La migración hacia España de las mujeres jefas de hogar*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer. Estudios, 52.
- PASCUAL DE SANS, À. (Dir.) (2007). *Redes sociales de apoyo. La inserción de la población extranjera*. Madrid: Fundación BBVA.
- PARELLA, S.(2003). *Mujer, inmigrante y trabajadora: la triple discriminación*. Barcelona: Anthropos.
- PARELLA, S.; SAMPER, S. (2007). "Factores explicativos de los discursos y estrategias de conciliación del ámbito laboral y familiar de las mujeres inmigradas no comunitarias en España". *Papers, Revista de Sociologia*, 85, pp. 157-175.
- PFAU-EFFINGER, B. (1998). "Gender Cultures and the Gender Arrangements. A Theoretical Framework for Cross National Gender Reseach". *Innovation*, 11 (2), pp. 147-166.
- TORNS, T. et al. (2007). "Les dones i el treball a Catalunya: mites i certeses". *Estudis*, 2. Institut Català de les Dones, Generalitat de Catalunya.
- TORNS, T.; CARRASQUER, P. (1987). "Entorn dels conceptes de dona i treball". VV.AA. *Visió de Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- TORNS, T. ; CARRASQUER, P. (1999). "El perquè de la reproducció". *Papers. Revista de Sociologia*, 59, pp. 99-108.
- SASSEN, S (1984). "Notes on the incorporation of Third World Women into Wage-Labor Through Immigration and Off-Shore Production". *International Migration Review*, Special Issue: Women in Migration, 18 (4), pp. 1144-1167.
- SOLÉ, C. (1994). *La mujer inmigrante*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, 40.
- SOLSONA, M. (1991). *Anàlisi demogràfica i territorial de l'activitat femenina: Espanya, 1970-1986*. Tesi doctoral. Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona (Mimeo).
- WHEATLEY, S. (2001). "The Unemployment Experience of Male Immigrants in England". *Applied Economics*, 33, pp. 201-215.